

STORTINGET

Representantforslag 87 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Ane Breivik og Ingvild Wetrhus Thorsvik

Dokument 8:87 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Ane Breivik og Ingvild Wetrhus Thorsvik om opprydding etter ulovlig bøtesoning, samt en utredning av ordningen

Til Stortinget

Bakgrunn

I oktober 2022 kom Riksadvokaten med pålegg om øyeblikkelige tiltak vedrørende behandlingen av saker om bøtesoning. I dokumentet kommer det frem at kartlegging av politidistriktenes praksis for behandling av saker om bøtesoning har avdekket at slike saker i stor utstrekning har blitt oversendt kriminalomsorgen for fullbyrding av subsidiær fengselsstraff, uten at sakene er behandlet i samsvar med kravene i straffeprosessloven. Etter straffeprosessloven § 456 andre ledd skal bøtesoning vurderes når den bøtelagte har evne til å betale boten eller allmenne hensyn tilsier det. Beslutningskompetansen er plassert hos påtalemyndigheten i politiet. Ifølge Riksadvokaten er det fra flere politidistrikter presisert at det ikke foretas noen realitetsvurdering av om vilkårene i § 456 annet ledd er til stede. Videre kommer det frem at beslutningen i mange tilfeller var tatt av politiansatte alene, uten at påtalemyndigheten var involvert.

Ifølge Riksadvokaten har dette skjedd i stort omfang. Det vil si at svært mange mennesker har blitt berørt av dette og frihetsberøvet uten hjemmel. I 2020 utgjorde bøtesoning 6 777 fengslingsdager. Som en konsekvens av situasjonen påla Riksadvokaten påtalemynd-

dighetene å gjennomføre umiddelbare tiltak, og flere personer ble umiddelbart løslatt fra fengsel.

Til representanten Ingvild Wetrhus Thorsviks spørsmål av 23. oktober 2022 om hvordan statsråden vil rydde opp overfor dem som har blitt frihetsberøvet uhjemlet, svarer justis- og beredskapsministeren ikke på hvorvidt man vil søke å finne hver enkelt som har blitt ulovlig frihetsberøvet, jf. Dokument nr. 15:207 (2022–2023). Justis- og beredskapsministeren skriver videre at hun ikke ser behov for særskilt oppfølging fra departementets side ut over hva Riksadvokaten allerede gjør. Riksadvokaten har ikke sagt noe om hvorvidt de skal gå inn i hver enkelt sak.

Alvorlige systematiske feil tilsier at staten ikke bare kan sitte og vente på at den enkelte finner ut at de har fått sine rettigheter krenket og kommer med krav som en følge av det. Regjeringen bør sørge for at hver sak gjennomgås for å finne ut hvem som har sonet ulovlig, samt sørge for at disse følges opp. Det er imperativt at det ryddes opp overfor den enkelte, og at disse får informasjon om at de har vært utsatt for en urett, samt bistand til oppfølging av hvordan de kan få sin rettstilstand gjenopprettet.

Det er svært alvorlig at det har skjedd feil i regelansvaret i straffesaker, og særlig i et så stort omfang som i denne saken.

Utredning av bestemmelsen i straffeprosessloven § 456

Straffeprosessloven § 456 andre ledd bestemmer at subsidiær fengselsstraff skal fullbyrdes når den botlagte enten «har evne til å betale boten», eller når «allmenne hensyn» tilsier det. Overfor dem som ikke kan betale en bot, vil bare det andre alternativet kunne være aktuelt.

Åpningen for fengselsstraff for personer uten betalingssevne, dersom allmenne hensyn tilsier det, vil i praksis si at den som får bot og har svak økonomi, risikerer soning, mens den som får den formelt strengere straffen betinget fengsel, slipper soning om hen ikke begår nye lovbrudd eller bryter eventuelle vilkår. Dette er problematisk.

Betaler ikke den botlagte frivillig, skal boten i utgangspunktet inndrives. Først etter at inndrivelse forges er forsøkt, er det adgang til å fullbyrde den subsidiære fengselsstraffen, jf. straffeprosessloven § 456 fjerde ledd. Påtalemyndigheten avgjør etter en konkret vurdering om «allmenne hensyn» tilsier at den subsidiære fengselsstraffen skal sones. Ved vurderingen skal det ifølge lovens forarbeider i betydelig grad ses hen til den domfeltes sosiale situasjon og lovbruddets karakter. Videre fremgår det av forarbeidene at vilkåret i første rekke tar sikte på dem som ikke er betalingsdyktige, men som av forebyggende grunner likevel bør ilegges en subsidiær fengselsstraff. Som eksempel er det vist til at prevensjonshensynet kan tilsi at den subsidiære fengselsstraffen fullbyrdes overfor tilbakefallsforbrytere som flere ganger er bøtelagt uten å ha evne til å betale bøtene, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 312 og 493.

I Sverige utmåles ikke subsidiær fengselsstraff samtidig med bøtestraffen, jf. brottsbalken 25 kap. 8 §. Hvis en bot ikke lar seg inndrive, beslutter domstolen om subsidiær fengselsstraff skal ilegges, og i tilfelle hvor lang den skal være, jf. bötesverkställighetslagen (1979:189) 15 §§ flg. Subsidiær fengselsstraff kan bare fastsettes dersom det er åpenbart at den botlagte ikke har vilje til å betale, eller allmenne hensyn tilsier fengselsstraff.

Straffelovkommisjonen foreslo i utkastet til ny straffelov § 9-3 at det ikke lenger skal fastsettes subsidiær fengselsstraff ved ilegging av bot. Kommisjonen foreslår i stedet en ordning etter mønster av svensk rett, hvor retten, etter at inndrivning av boten har vist seg umulig, tar stilling til om subsidiær fengselsstraff skal fastsettes, og eventuelt hvor stor den skal være. Retten kan etter forslaget bare idømme fengselsstraff dersom den botlagte har betalingssevne eller allmenne hensyn tilsier det.

Bakgrunnen for forslaget er utviklingen i retning av at bøtestraff har blitt en bakvei til fengselsstraff. Ingen skal som utgangspunkt måtte sone på grunn av manglende betalingssevne, jf. Straffelovkommisjonens delutredning VII side 246 (NOU 2002: 4) og Straffelovkommisjonens delutredning V (NOU 1992: 23) side 174 flg.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen utrede hvorvidt vilkåret i straffeprosessloven § 456 om «allmenne hensyn» fungerer etter lovgivers hensikt, og om det bør endres, for eksempel etter modell fra Sverige.
2. Stortinget ber regjeringen sørge for at det avdekkes hvem som har sonet ulovlig som følge av politidistriktenes feilpraktisering i saker om bøtesoning, og sikre at disse blir fulgt opp.

17. januar 2023

Guri Melby

Ane Breivik

Ingvild Wettrhus Thorsvik

